

HARPUT VALİSİ HACI AHMET İZZET PAŞA

Ela ÖZKAN

1. Hacı Ahmet İzzet Paşa

Hacı Ahmet İzzet Paşa, Haşim Paşa'nın oğludur. Erzincan'da 1213'de (M. 1798/99) doğdu. Nizamiye Ordusu'nun kuruluşunda Enderun'dan oraya geçip Mirliya ve Ferik¹ olmuş ve 15 Cemâziyelâhir 1265'de (M. 8 Mayıs 1849) vezir unvanıyla ilk olarak Hakkari ve daha Van valisi olarak görev yapmış ve Şevval 1266'da (Ağustos 1850) bu görevinden ayrılmıştır. Safer 1267'de (Aralık 1850) ve Şevvâl 1268'de (Temmuz-Ağustos 1852) Cidde Valisi olup Rebiyülâhir 1270'de (Ocak 1854) bu görevinden ayrılmıştır. Cemaziyyevvel 1271'de (Ocak-Şubat 1855) Kürdistan Valisi olup Muharrem 1273'de (Eylül 1856) ayrılmış ve Muharrem 1275'de (Ağustos 1858) Trablus Valisi olup muharrem 1277'de (Temmuz-Ağustos 1860) buradaki görevinden ayrılmış ve Rebiyülâhir 1278'de (Ekim 1861) Muhacirin Komisyonu reisi olup Şaban 1278'de (Şubat 1862) Harput ve Safer 1284'de (Haziran 1867) Sivas Valisi olup 1296 (M. 1879) tarihinde ayrılmıştır. Bir müddet burada kalıp 1301'de (M. 1183-84) Kadri Paşa'nın vefatında Edirne Valisi olup 14 Şevval 1310 'da (M. 1893) vefat etmiştir. Servet sahibi, safâ erbabı, tedbirli, güçlü, sadıktı. Tavırları garip, kâtip, şair edip olup 1877\78 Osmanlı-Rus savaşında servetinin 10.000 lirasını orduya vermiş ve kendinden kırk sene önce vefat eden oğlu Hürrem Paşa'nın ruhu ve adının yaşatılması için Erzincan'da büyük bir cami inşa ettirip bazı hayratlar da yaptırmıştır.² İzzet Paşa'yı yakından tanıyanların naklettiklerine göre yiyeceği et kebabını pişirdikten sonra yıkamak, giydiği mestî ayağında iken tamir ettirmek, çorapsız mest giymek, mestin içine su döküp abdest almak, herkesten her şeyden öğrenmek gibi halleriyle sakalını boyaması, setresinin baştanbaşa yağlı olması, kötü kokması gibi halleri vardı. Paşa Sivas valisi iken Karahisar-ı Şarkili Abdi Efendi paşaya itafen yazdığı hicivinde;

Olur, nahünleri ser-pençe-i sübbaa bir örnek
Meram eylerse yırtar sine-i çarh-ı hırâmânı
Mukayyiddir tabiba zir-i ezfarındaki kirler
Onu göster de kustur hastegân-ı nev'i insani
Eyâdi-i cünûd-ı kamle vü bürgasa geçmiştir
Rehâ-yâb olamaz isterse de mülki garibânı
Belâ bu ki şu haliyle eder herkesten istibrâ

¹ Mirliya ve Ferik, Osmanlı Devletinin son dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarında kullanılan Mirliya ile Birinci Ferik rütbeleri arasında olan ve günümüz rütbelerinden Tümgeneral ile Korgeneral rütbeleri arasında bir askeri rütbe.

² Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmani*, İstanbul, 1996, s.844-845.

Eder tathir yani her kime dokunsa dâmânı
 Otuz desti su ile ancak alır bir vüzû miskin
 Bununla güldürür kendisine ebnâ-yı şeytanı
 Tamâmıyle olur bir hâli diğer halinin zıddı
 Ne kavlinde sebât-ı var ne de fi'linde idmânı
 Hele ucûbe-i hayret fezadır şeklü endâmın
 Olur tasvirden âciz musavvir olsa da mâni³

Hacı İzzet Paşa'nın hafızasının da çok iyi olduğu bilinmektedir. Sivas Valiliğinde bulunduğu esnada bir iş için İdare Meclisi'ne giren bir köylü paşayı daha önce gördüğünü söylemesiyle paşa dikkatle yüzüne baktıktan sonra bu tarihten yirmi sene önce Sivas civarında bir köyün civarından geçtiği sırada bir ağaç altında istirahat ederek bu adamın getirdiği yemeği yediğini ve aralarında geçen sözleri anlatarak herkesi şaşırtmıştır. İzzet Paşa hakkında dönemin tarihçi ve devlet adamları tarafından pek çok anekdot paylaşılmıştır. Bunlardan birisi de Esad Efendi'nin Şahidü'l-Müverrihin adlı eserinde geçmektedir. Bu eserde izzet Paşa hakkında; “ Erzurum Eyaleti Redifi Miralayı ve Osman Paşa'nın necl-i elmas pare-i i'caz-âyini Erzincani Ahmet İzzet Bey nâm sühanver-i cihantab'ın bu fakir nekabetine tarihidir ki nihâl-i hatt-ı destiyle bir mısra tahrir olundu “ der bu mısra;

Müjdeler oldu nakin âl-i Resûlullâha
 Hazret-i Es'âd-ı bü'l-fazl-ı celilü'l-âtaf

Söyledi bende-i dirinesi İzzet tarih
 Es'âd-ı âl-i Resul oldu nakibü'l-eşraf⁴

Tarihçi Mehmed Arif Bey'in “ Başımıza Gelenler “ adlı eserinde İzzet Paşa hakkında şunları söylemiştir; Erzurum'un Topdağı istihkâmına Moskofların hücumuyla vuku bulan muharebede Muhtar Paşa gülle atmakla uğraşırken Erzurum Vali Vekili olan Sivas Valisi Şâir-i meşhur Erzincanlı Hacı İzzet Paşa Hazretleri bu muzaferiyeti muntazamın bir kıt'a-i tarihhiyye inşa ederek debdebe-i veziranesiyle Muhtar Paşa'nın olduğu yere getirdi. Cebinden çıkarıp hulûs-âmiz bildiğimiz bazı beylik sözler ile muzafferiyetimizi tebrik ettikten sonra kıt'asını okumak istediğinde Muhtar Paşa Şimdi tarihin ve şiirin sırası değil işe bakalım diyerek birden arkasını dönüverdi ve topun başına çıkarak işiyle meşgul oldu. Tabiidir ki İzzet Paşa'ya bu halden bir bozgunluk müstevli olup oradaki halka karşı mahcup oldu. Herkes muharebenin verdiği gürültü ile meşgul iken zahir paşamız da şayet düşman mağlup olursa mağlubiyetine bir tarih bulmuş olayım. Zira metâ-ı şâiriyyetimi pazara çıkaracak böyle bir fırsatı mühimme müddet-i ömürde pek az tesadüf eder. Bu fırsatı fevt etmek caiz olamaz diye bir heves-i nev-cihani ile zaman-ı piride uzun uzadıya şiir tertip ediyor ve üç aşağı beş yukarı kelimatin hesabıyla uğraşiyor imiş. Öyle mühim

³ İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal (çev. M.Kayahan Özgül), *Son Asır Türk Şairleri*, C.II, Ankara 2000, s. 1092-1093.

⁴ İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, , s.1094.

bir zamanda vali bulunan zatın meşguliyeti böyle şeylere mi münhasır olacaktı, lakin ne çare terbiyemizin hükmü bunlarla iştigali bir marifet sırasına koyuyor demiştir.⁵

1860 yılında Sadrazam Kıbrıslı Mehmet Emin Paşanın tezkire-i Maruzasının suretinde İzzet Paşa hakkında şöyle denilmektedir; Trablusgarp Valisi devletlü İzzet Paşa hazretlerinin hakkında zatça çok fazla rağbet edilmediği rivayet olunmakta mevkii idaresinin merkezi layıkında bulunmaması sebebiyle caiz olmayacağından müşarünileyh hazretlerinin değiştirilmesi uygun görülmüş ve işbu eyaletin ve etrafın ehemmiyeti müsellim olarak oraya ehliyet ve dirayet ve malumat ve istikameti tecrübe etmiş birisinin bulunup gönderilmesi icap etmiş olduğuna ve ticaret nazırı sabık devletli Mahmut Paşa hazretlerinin bu valiliğe talip bulunduğu dair (18 zilhicce 1276) tezkire yazılmıştır. Bu yazıdan İzzet Paşa'nın idari bir görevli olarak o dönemde yeterli vasıfta bulunmadığını görüyoruz. Ama Valilik yaptığı birçok mevkide beğeni de toplamıştır.⁶ Bu sıra da Harput Valiliğini Yusuf Paşa sürdürmekteydi.⁷ Ahmet Midhat Paşa döneminde mabeyin baş katibi Ali Rıza Paşa tarafından irade-i seniye ile Mekke-i Mükerreme Emiri Şerifi Abdülmuttalib Efendiye yazılan hususi tahrirat da padişah ile yakın bir dostluğu olduğu ve Safvet Paşa kendisiyle iyi geçinemediğinden Cidde valiliğinden azledilerek yerine Hacı İzzet Paşa tayin olunması uygun olduğundan asayişin sağlanmasında ona kolaylıklar gösterilmesi yolunda valiye ve ahiren kumandan sıfatıyla tayin kılınan Ferik Osman Paşaya yardımcı olup kendileriyle birlikte hareket edilmesi ayrıca istenilmiş ve uygun olduğu tebliğ olunmuştur.⁸

Sultan Abdulhamid zamanında saray erkânından birine yazdığı mektupta; ihsan buyurulan nişân-i zi-şân-ı âliler mülkiye üniforması sırmaları arasında layıkıyla görülemediğinden kıyâfet-i kâdime-i çâkerânem olan askeri üniforması giyinmeye müsaade buyurulursa da nişân-ı âliler tamamıyla görünse deyu arzu etmiş idim. Eyyâm-ı mübâreke vü resmiyyeler dâhil ettikçe ol arzu dahi kalbimde teceddüd etmektedir. Eğer ki askerliğim biraz eskimiş ise de hamdolsun edâ-yı hizmette vücudum dinç ve gönlüm genç olduğu missillû diye bir bilgi geçmektedir.⁹

İzzet paşa'nın vefat eden oğlu Hürrem Paşa namına Erzincan'da bir cami ve vakıf tahsis ettiği. Bu caminin inşasına başlandığı sırada bir müneccim "cami ne vakit biterse, ömrün de biter" demişti. Paşa bu sözden ürkmüş camiye senelerce tamamlanmamıştır. Sadr-ı esbak Said Paşa şöyle nakletmiştir; Pederim vaktiyle Esad Muhlis Paşa'nın divan kâtipliğinde bulunmuştu. Ordu-

⁵ İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, s.1095.

⁶ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Sadrazamlar*, C.1, İstanbul, 1982, s.263.

⁷ Ahmet Aksın, *19. Yüzyılda Harput*, Elazığ, 1999, s.71.

⁸ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Sadrazamlar*, s.391-392.

⁹ İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal *Son Asır Türk Şairleri*, s.1095-1096.

nun mesârif nâzırı da olmuştu. O sıralarda Erzincanlı İzzet Paşa genç olduğundan peder kendini himaye ve mirlivâliğe kadar terakkisine delalet etmişti. Bu cihetle pedere pek ziyade hürmeti vardı. Buna adeta veliyy-i ni'met-zâdesi nazarıyla bakar ve o suretle muamele ederdi. Halkın bildiği gibi değil akıl ve hukuk perver bir zat idi. devletin hayatından ümidi kesmişti. Zevcesi de tuhaf bir kadındı. Erzincan'daki konağının üç dört odası altın ve gümüş ile dolu olduğu halde bahçesinde yetişen meyveleri damda kuruturdu. Kuruttuğu meyveleri sattırırdı. Konağında ise birçok misafir bulunur, ikram olunurdu.¹⁰

İzzet Paşa'nın garip hal ve hareketleri oldukça fazlaydı bunlardan birisi de teres kelimesini çokça kullanmasıydı. İzzet Paşa iş sahiblerini bir takım vaadlerle ve tatlı dillerle savar ve arkalarından tekrar tekrar inandı teres dermiş¹¹ bu duruma bir örnek, Paşa Edirne'ye giderken Sultan Abdulhamid onu huzuruna kabul etmiş “siz herkese teres dermişsiniz aslı var mıdır diye sorar” Paşa da “aslı yoktur efendimiz teresler kulunuza iftira etmişler cevabını verir”. Esbak Şûrâ-yı Reisi Fehmi Paşa'nın naklettiğine göre; İzzet Paşa Sivas Valiliğinde bulunduğu esnada vilayetlerde pamuk yetiştirilmesi hakkında Bâbîâli'den tamimden yazılan tahrirat Sivas'a da tebliğ edilir ve bir miktar pamuk tohumu da gönderilir. Aradan birkaç ay geçtikten sonra bir gün paşa çarşıda gezerken gözüne bir hallaç dükkânı ilişir yanında bulunan adamlara birkaç okka pamuk aldırır, süslü kâğıtlara sararak evvelce gönderilen tohum ekilip şu kadar kıyye pamuk istihsal ve manzûr-ı âli olmak üzere irsal olunduğuna dair cevap yazar. Her işi pamuk ipliğine bağlamak anlamında bulunan Bâbîâli sakinleri paşanın himmetini fevkalade takdir ederek teşekkür-nâme ile beraber bir de nişân-ı zişân gönderirler. Paşa teşekkür nameyi okuduktan, nişanı da göğsüne taktıktan sonra “teresleri aldattık” diyerek kakhaha ile gülermiş.¹²

İzzet Paşa iyi bir şair örnek bir hattattır, yazmış olduğu şiir ve gazelleri de vardır. Buna bir örnek vermek gerekirse;

Etmedi halime vâkıf esri âh seni
Hak ede derd-i dilimden meğr âgâh seni
Eylemiş zümre-i uşşâka beni ser defter
Hüsn ile leşker-i hûbâna eden şâh seni
Nâr-ı hicranına bir lâhza tahammül edemez
Görmek ister dil-i sevdâ-zede hergâh seni
Halimi arz-u beyan eyle var ol dildâra
Ey sabâ eyleyelim âhıma hem-râh seni
İzzetâ etmedi âzâde-i gam bir dem çarh
Edeli müştâgıl-ı dağdağa-i câh seni¹³

¹⁰ İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal *Son Asır Türk Şairleri*, s.1096.

¹¹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Sadrazamlar*, s.727.

¹² İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, s.1098-1099.

¹³ İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, s.1100

2. Harput'un İdari Vaziyeti ve Vali İzzet Paşa

Harput Osmanlı Devletinin idari taksimatı içerisinde girdikten sonra konumu itibarıyla önemli bir yer teşkil etmiştir. Özellikle 1839 Tanzimat Fermanından sonra sürekli değişikliğe uğrayan bir idari yapılanma olmuştur. Osmanlı Devleti'nin idari taksimatı içerisinde Harput 1845 tarihine kadar Diyarbakır'a bağlı sancak iken bu tarihten sonra ayrı bir eyalet haline gelmiştir. Bu yıllar arasında Harput'ta meydana gelen idari olayları Harput Şer'iyye sicil kayıtlarında açıkça görmekteyiz. Bu kayıtlara göre 8 Temmuz 1839 tarihinde "Ma'den-i Hümayûna tabi Harput Kazası" ifadesi geçerken 24 Haziran 1840 tarihli bir başka belgede Harput'un Diyarbakır'a bağlı olduğu görülmektedir. 1833-1840 yılları arasında Harput'ta vali olarak İshak Paşa 1832-1833, Mehmet Reşit Paşa 1833-1836, Hafız Mehmet Paşa 1836-1838 Süleyman Paşa 1838-1840 görev almıştır.¹⁴ 1845 yılında Harput Kazası ile Maden-i Hümayun Kazaları ayrı bir mutasarrıflık haline getirilmiş ve yeni bir idari yapıya kavuşmuştu. Bunun da en büyük sebebi Tanzimat Fermanının getirdiği yeni düzenlemelerin Diyarbakır ve Harput'a tatbik edilmeye başlanmasıdır. Tanzimat'la birlikte getirilen yeniliklerin İstanbul'dan başlayarak bütün ülke sathına yayılma politikası benimsenmişti. İşte yaklaşık altı ay sonra da Diyarbakır ve çevresi Tanzimat esaslarına dâhil ediliyordu. Bu bölgenin Tanzimat'a dâhil edilmesiyle birlikte Harput ve Maden-i Hümayun kazaları ayrı bir mutasarrıflık haline getiriliyordu. Mutasarrıflığına ise 20 Eylül 1845 tarihinde Kocaeli Sancağındaki kaymakamlık hizmetindeki başarılarından övgüyle söz edilen Ömer Faiz Paşa atanmıştır. Ömer Faiz Paşanın Mutasarrıf olarak atandığını belirten hükümde Harput'un o dönemde Anadolu Ordû-yı Hümayunu'nun merkezi olduğunu ve Tanzimat'a dâhil edildiğini görüyoruz. Yaklaşık on yıldır Diyarbakır Eyaleti Valilerinin gerek coğrafi konumu gerekse Maden kazalarına yakınlığı sebebiyle oturmayı tercih ettikleri ve Anadolu Ordu-yu Hümayununun merkezi olan Harput artık Diyarbakır'dan ayrı bir yönetim şekline kavuşmuştur. Harput kısa bir süre sonra bu özelliğinden dolayı eyalet merkezi haline gelecektir. Bunun sebebi Diyarbakır Eyaletinin kapsadığı sahanın genişliğinden ve valilerin aynı zamanda maden işlerini de yürütmesinden dolayı böyle bir karar alınmış olabilir. Maden emînlerinin aynı zamanda Diyarbakır Eyaleti Valisi de olması madenlere gereken ilginin gösterilmesini engellemiştir de denilebilir.¹⁵ Harput Mutasarrıfı Ömer Faiz Paşa bu görevini 14 Mart 1846 tarihine kadar sürdürmüştür. Onun zamanında Harput'ta Memleket Meclisi adı verilen ve Tanzimat'ın bir gereği olan meclisin de açıldığını görüyoruz. 1 Nisan 1846 tarihli Yakup Paşa'nın atandığına dair irade Harput ve Maden-i Hümayun'un idari yapısı hakkında önemli bilgiler

¹⁴ Ahmet Aksın, 218 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili H. 1249-1256(M. 1833-1840), (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), Elazığ-1990, s.479-480

¹⁵ Ahmet Aksın, 19. Yüzyılda Harput, Elazığ, 1999, s.58-59.

içermektedir. Bu belgede ilk kez Harput Eyaleti tabiri geçmektedir. Artık bu tarihten sonra Harput bir eyalet merkezi haline gelmiştir. Ayrıca Maden-i Hümayun 'un mülki işlerinin Harput Valisi ekonomik sorumluluğunun ise başka bir görevli tarafından yine eskisi gibi yürütüleceği açıkça belirtilmektedir. Tanzimat ile birlikte getirilen yeni vergi sistemine ilk tepki 1846 yılında Harput valisi olan Hüsrev Paşa zamanında meydana gelmiştir. Harput'un Tanzimat'a dâhil edilmesinden sonra Tahrir-i Temettüat¹⁶ usulünün uygulanması neticesinde ahali vergi oranlarını ağır bulduğundan yöneticilere mağduriyetlerini bildirmek gayesiyle Harput merkezine gelerek bir takım olaylar çıkararak ayaklanmışlardır. Bu ayaklanma durumu vergi tahriri sırasında büyük haksızlıklar yapıldığını ortaya çıkarmaktadır. Tanzimat ve sonraki süreçte Harput'ta başa geçen Vali ve diğer idari görevliler Tanzimat'ın uygulanması sırasında meydana gelen güçlükleri ve uygulamadaki aksaklıkları sıkça yaşamıştır. Tanzimat'ın bir gereği olarak Harput Eyaleti dâhilindeki kazalara müdürler tayin edildiği de görülmektedir. Bu kaza müdürlerinin yetkilerini kötüye kullanarak halka zulüm yaptıkları ve ağır vergiler istediklerini de görmekteyiz.¹⁷ 1850 tarihinde Vilayet ve Kazalarda İdare Meclisleri kurulmasına karar verildi. Dersimin Kürdistana uzaklığı ve Harput'a yakınlığı cihetiyle Harput Eyaletine bağlanmasına karar verildi. Bu yıllarda (1852-1856) Mazgirt, Gerger, Akçadağ, Samsad, İzolu, Balaban gibi kazalar tamamen Harput'a bağlanmıştır. Bundan başka Palu, Gerger kazaları Kürt Aşiretleri ile Siverek kazası dâhilindeki Millo ve Karakeçili aşiretleri isyan etmişlerdi. Ancak bu isyan da kısa zamanda bastırıldı.¹⁸ 1863 yılının başlarına kadar Yusuf Paşa Harput Valiliği görevini sürdürmüş ve bu tarihten sonra Harput Valiliğine Ahmet İzzet Paşa tayin edilmiştir. Harput'a tayin edilmeden önce İzzet Paşa Kürdistan Valiliği yapıyordu Harput'a tayin edilmesiyle Kürdistan Valiliğini Trabzon Valisi Besim Paşa almıştır.¹⁹ Ahmet İzzet Paşa'nın valilik yaptığı dönemde Harput'ta büyük gelişmeler olmuştur. Bunlardan en önemlisi Harput şehrinden aşağı ovaya doğru yaşanan göçün en son noktasına gelinmesidir. Bu dönemde Harput eski itibarını tamamen kaybetmiş ve şehir tüm resmi ve özel kurumlarıyla aşağı ovaya taşınmıştır. Harput ise bir kasaba niteliğine bürünmüş ve bu tarihten sonra harap olmaya yüz tutmuştur. Ahmet İzzet Paşa Harput Eyalet Meclisinde aldıracağı bir kararla Ağavat Mezrası adı verilen ovada oluşan şehrin ismini Padişah Abdülaziz'in ismine izafeten Mamuratül-Aziz olarak değiştirilmesini uygun bulmuş ve bu teklif Meclis'i Vala'da da görüşülerek bu hususta irade çıkmıştır.²⁰

¹⁶ Tanzimat'ın uygulanmasıyla beraber yerleşim birimlerinde kişilerin mal ve mülkleri sayılarak herkesin gelirine göre vereceği belirli oranda vergiler tevzi edilmişti. Tahrir-i Temettüat terimi ise bu sayıma verilen genel isimdir.

¹⁷ Ahmet Aksın, *19. Yüzyılda Harput*, Elazığ, 1999, s.60-68.

¹⁸ İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, İstanbul, 1958, s.204-205.

¹⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, A.MKT. UM Dosya:256 Gömlek:46, H.1273 (M. 1858), Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Maliyeden Müdevver*, 13188, s.307.

²⁰ Ahmet Aksın, *19. Yüzyılda Harput*, Elazığ, 1999, s.71-72.

Hacı İzzet Paşa Valilik yaptığı dönemde ahalinin isteği üzerine yaptığı mali işler hakkında incelemeye alınmıştır. Harput civarına gidip gelen memurun askeriye ve mülkiye işlemlerinin yapımında işlerini doğruluk hükmünde uygulamaları üzerine halk şikâyetinde bulunmuştur. Şikâyetlerin artması üzerine Harput Sandık Emni ve Hariciye Kaleminden gönderilen kişilerin de görevlerini kötüye kullanması durumunda gerekli çalışmalar başlatıldığı gibi Vali İzzet Paşa'nın ise görevini kötüye kullanması üzerine azli bile istenmişti.²¹ Ayrıca Harput'ta saraçlar çarşısında²² meydana gelen hırsızlık olayında üç zabitanın yaralanması hırsızlık yapanlardan iki kişiden birinin ölmesi diğerinin yakalanamaması bu olayların üzerine merkeze gönderilen telgraflar neticesinde bu olayın yürütülmesi meselesinde İzzet Paşa'nın görevini kötüye kullandığı yönündeki iftiralar reddedilmiştir.²³

Ahmet İzzet Paşa memlekete büyük hizmetlerde bulunmuş, bir cami ve birçok çeşme ve yol yaptırmıştır. Elâzığ'da Bağdat (şimdiki Gazi) caddesi üzerinde (1865/66-H.1282) tarihinde yaptırdığı cami, bugün Elazığ'ın en güzide camilerinden biri olup²⁴ caminin dış kapısının üzerindeki kitabe şair Rahmi-i Harputi tarafından yazılmıştır. Hacı İzzet Paşa yaptırdığı bu caminin mütevelliliğini Bedros Murahhas namında bir Ermeni'ye vermiştir. 1866 yılında Harput Ermeni Murahhas vekili bulunan bu zata Nişan tevcihi için gerekli belgeyi yazmış ve iradesini de almıştır.²⁵ İzzet Paşa'nın Harput Valiliğinde bulunduğu sırada Sultan Abdülaziz tahttaydı ve Abdülaziz'in saltanatında Harput daha fazla ilerleme kaydetmiştir. 1866 yılında Harput şehrinde vuku bulan büyük yangın sonrasında şehrin artık Mezra adlı aşağıdaki ovaya taşınması gündeme gelmiştir. Sultan Abdülaziz'in Osmanlı tahtına oturduğu tarihten sonra Harput şehri için ilk önemli gelişme olarak yeni vilayet konağının inşasıdır. 1856 yılı Ocak ayı başlarında Harput Vilayet konağı 2000 guruş bedel ile tamir edilmiş ancak tamir edilen Vali konağının 1857 Aralık sonlarında yanmıştı. Bu hadise ile ilgili bilgilere göre yangın kaza ile çıkmış ve yangında tamamen ahşaptan yapılmış olan bina şehirde bir itfaiye birimi de olmadığından rüzgârın da etkisiyle yanmıştır. Bu hadiseden sonra uzun süre yeni bir hükümet konağı yapılmamış vilayet erkânı geçici olarak bazı binalara yerleşmiş işleri yürütmeye çalışmışlardır. Şehzade Abdülaziz Osmanlı Padişahı olduktan sonra Harput şehrindeki bu sıkıntıyı görmüş olmalı ki Osmanlı tahtına geçtikten hemen sonra

²¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Meclis-i Vâlâ*, (Dosya:511 Gömlek: 112), H.1283 (M. 1866).

²² Saraç koşum ve eğer takımları yapan ve satan ya da deri ve muşambadan bavul, çanta yapılan yer.

²³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Mektubi Kalemî A,MKT. MHM*, Dosya:282, H.1280 (M.1863).

²⁴ İlk yapılışından 101 yıl sonra ihtiyaca cevap vermeyen kerpiç caminin 1967 yılında tekrardan inşası başlanmış, yeni modern ve Türkiye'de ilk minaresi asansörlü cami ünvanını alan İzzet Paşa Camii 1972 yılında tamamlanarak ibadete açılmıştır.

²⁵ İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, İstanbul, 1958, s.207-213.

yeni bir hükümet konağı inşa edilmiştir. Bitirilme tarihi tam tespit edilmemiştir ancak yeni hükümet konağının inşası büyük memnuniyet yaratmıştır. 1867 yılında Vali İzzet Paşa Vilayet Konağı olmamasından dolayı çektikleri zorlukları ve yeni hükümet konağının yapımı ile ilgili duyduğu memnuniyeti Harput isminin değiştirilmesi ile ilgili tahriratında da belirtmiştir. Sultan Abdülaziz'in Padişah olması ile birlikte Harput şehri yeni padişahın hizmet noktasında ilk istifade eden şehirlerden biri olmuştur. Bu vilayet konağının inşası yanında bir hapisane ve bir çeşme inşası da gerçekleşmiştir. Bu imar çalışmalarının yanı sıra gerek tarım gerekse sanayi alanında şehirde farklı ürünler teşvik edilerek üretilmiş, zirai alanlarda sadece arpa sadece arpa buğday üretilirken başta pamuk olmak üzere farklı zirai ürünler ekimi ağırlık kazanmıştır. Bu gelişmelerle şehir halkı ekonomik olarak kalkınmaya başlamış şehir merkezine ise bir düzen ve intizam gelmiştir. Harput şehir merkezi dışında Harput Eyaletine bağlı yerleşim birimlerinde yapılan hizmetlerden de bahsedilmektedir. Dersimde, mütegalibe elinde olan gasp edilmiş malların devlet tarafından geri alınması ve özellikle kış aylarında zorlukla seyahat edilen Harput-Dersim yolunun onarımı ve genişletilmesi, Keban Madeni yolunda seyahat eden yolcuların ve hayvanların zorluk çekmelerinden dolayı yolun tesviyesi yapılması ve iki araba yan yana yürür hale getirilmesi, Ergani Madeni civarında harap durumda olduğu için insan ve hayvanların ölümlerine yol açan köprü'nün yeniden inşası, Akçadağ Sancağında eşkıya guruplarının yarattığı korkuyu önlemek için büyük bir kışla yapımı, Sultansuyu mahallinde yapılan araştırmalar sonunda bakır cevheri tespit edilmesi ve işletilmesi için yatırıma başlanması gibi pek çok girişim bu dönemde olmuştur.²⁶

Hacı Ahmet İzzet Paşa valilik yaptığı pek çok yerde kendisine verilen idari sorumluluğu doğru bir şekilde yerine getirmeye çalışmıştır. Bu nedenledir ki birinci rütbeden Mecid-i-Murassa Osmani-Murassa imtiyaz nişanları, altın ve gümüş imtiyaz madalyaları kendisine verilmiş “Şeyhülvüzerâ” ünvanı Namık Paşa'dan kendisine intikal etmiştir. Vasiyetnamesinde devrin padişahı II. Abdulhamid Han hazretlerini varis tayin etmiştir. İzzet Paşa 1893'te vefat etmiştir. İstanbul'dan Edirne'ye gönderilen bir heyet terekisini yazdıktan sonra Edirne'deki Üç şerefeli Caminin karşısında ve ibtidai Mektebi'nin avlusunda inşa edilen küçük, kargir bir türbeye defnedilmiştir.²⁷

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi;

Meclis-i Vâlâ (MVL) Dosya:511 Gömlek:112.

Maliyeden Müdevver no:13188.

A.MKT. UM (Dosya:256 Gömlek:46).

²⁶ Ahmet Aksın, *Sultan Abdülaziz İsmiyle Adlandırılan Vilayet: “Mamûratü'l-Aziz”* (Sultan Abdülaziz ve Dönemi Sempozyumu 12-13 Aralık 2013 Ankara Bildiriler), Ankara 2014, s.4-6.

²⁷ İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, s.1091-1092.

Mektubi Kalemi (A,MKT. MHM) Dosya:282.

Tetkik Eserler

AKSIN Ahmet, *19. Yüzyılda Harput*, Elazığ, 1999.

AKSIN Ahmet, *Sultan Abdülaziz İsmiyle Adlandırılan Vilayet: “Mamüratü'l-Aziz”* (Sultan Abdülaziz ve Dönemi Sempozyumu 12-13 Aralık 2013 Ankara Bildiriler), Ankara 2014.

AKSIN Ahmet, *218 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili H. 1249-1256(M. 1833-1840)*, (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), Elazığ-1990.

İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal (çev. M.Kayahan Özgül), *Son Asır Türk Şairleri*, C.II, Ankara, 2000.

İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Sadrazamlar*, C.1, İstanbul, 1982.

SUNGUROĞLU İshak, *Harput Yollarında*, İstanbul, 1958.